

SODOMIETENVERVOLGINGEN 1730

In 1730 komt er in Utrecht, Holland, Zeeland en Friesland een ware klopjacht op gang tegen homoseksuelen - sodomieten in de term die destijds gangbaar was. Tot 1730 werd sodomie weliswaar als een zonde gezien, maar in de praktijk werden sodomieten redelijk ongemoeid gelaten. Door die relatieve tolerantie kon zich in grote steden als Den Haag en Amsterdam een soort homosubcultuur ontwikkelen, terwijl ook in kleinere steden ontmoetingsplekken waren waar mannen seksuele contacten konden leggen.

In die situatie kwam vrij plotseling verandering. Op 22 december 1729 veroordeelde het Utrechtse gerecht de koster van de Domtoren, Josua Wilts, tot drie weken water en brood. De man had al een lange reeks aanvaringen met de rechtbank achter de rug, meest wegens belediging van burens en geweldpleging. Een dag voordat de gedwongen hongerperiode van Josua Wilts verstreek, diende zijn zuster een verzoek in om hem in een verbeterhuis op te sluiten omdat hij door zijn drankmisbruik tot schande van de hele stad zou zijn geworden en zijn kinderen verwaarloosde. De rechtbank stemde de volgende dag, 12 januari 1730, al met dat verzoek in en daarop deed Wilts, mogelijk in een poging door dienstbaarheid aan de rechtbank aan de opsluiting te ontkomen, onthullingen die een dramatische wending aan de

geschiedenis van homoseksualiteit in Nederland zouden geven. Hij vertelde hoe hij en zijn kinderen een jaar eerder door een luik in de toren in de zogeheten Egmontkapel twee mannen sodomie hadden zien bedrijven. Vierentwintig uur later had de Utrechtse rechtbank een van de twee mannen reeds aangehouden en nadat hij bekend had, volgden meer arrestaties. In februari van dat jaar liet de rechtbank in Utrecht de gewezen soldaat en herenknecht Zacharias Wilsma

arresteren en zij had daarmee een kroongetuige te pakken. Voornamelijk aan de hand van zijn bekentenissen stelde de rechtbank een lijst op waarop ruim honderdveertig namen voorkwamen van mannen uit het hele land die zich aan sodomie bezondigd hadden.

Spoedig daarop volgden arrestaties in tal van steden in de Republiek. Her en der sloegen mannen op de vlucht of pleegden zelfmoord. In de daarop volgende twee jaar werden ruim driehonderd mannen vervolgd. Zo'n tachtig van hen werden ter dood veroordeeld. Degenen die gevlucht waren en tegen wie men concrete verdenkingen koesterde, werden ingedaagd en bij verstek voor eeuwig verbannen. Datzelfde overkwam, althans in de provincie Holland, degenen die zich uitsluitend door hun plotselinge afwezigheid verdacht hadden gemaakt.

Het bijzondere aan de vervolgingen die op de onthullingen van Josua Wilts volgden, was dat ze zich in de Republiek nooit eerder op zo'n schaal hadden voorgedaan en vergeleken met zulke vervolgingen elders in Europa in die periode, tenminste qua straffen, tot de hevigste in

hun soort behoorden. Bijzonder was bovendien wat de sodomieprocessen in 1730 aan het licht brachten, namelijk dat er duidelijk subculturele verschijnselen waren, zoals private en openbare ontmoetingsplaatsen, eigen omgangsvormen en netwerken.

In de loop van 1730 verspreidde de sodomietenvervolging zich als een olievlek over het land. In Heusden werd Willem van Waveren daarvan het slachtoffer. Deze boter- en kaashandelaar had zijn vrouw, Jannigjen Thuijn, na een kortstondig huwelijk verlaten en bracht regelmatig een bezoek aan Den Haag, waar destijds een min of meer openlijke homosubcultuur was. Hij overnachtte dan bij Willem van Schalen, die één of meer kamers huurde in de Wagenstraat. Nadat zijn homoseksuele contacten aan het licht kwamen, werd Willem van Waveren in Heusden veroordeeld tot wurging en zijn lijk werd vervolgens verbrand. Zijn goederen werden in beslag genomen.

Sodomie werd niet alleen gezien als een 'morele zonde', maar zeker ook als een criminele kwestie. Het is daarom ook niet verwonderlijk dat de drossaard van Loon op Zand, Ottho Juijn, die zeer actief is geweest bij de bestrijding van criminele bendes in dit deel van Brabant, de veroordeling van Van Waveren in verband bracht met de verdenking dat Adriaen Pietjouw, een zwager van Van Waveren, lid is geweest van een criminele bende. En een maand later werd Willem van Beurden, een oom van Adriaen, ook al verdacht van 'die gruwelijke sonden'. Willem van Beurden is voortvluchtig als de zaak op 19 september 1730 voorkomt en ook bij de volgende zittingen laat hij verstek gaan. Dat dat een wijs besluit was laat zich raden!

Bronnen:

- D.J. Noordam, *Riskante relaties: vijf eeuwen homoseksualiteit in Nederland, 1233-1733*
- *Rechtspraak in Loon op Zand in de achttiende eeuw, deel 2 - gepubliceerd in: Strol Zaand, 1999, nr. 3-4*
- Theo van der Meer, *Grouwelen onzer eeuw. Jacob Campo Weyerman en de sodomietenvervolgingen van 1730*